

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ قِيلَ لَهُمْ كُفُّوا أَيْدِيَكُمْ وَأَقِيمُوا
 الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ فَلَمَّا كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقِتَالُ إِذَا
 فَرِيقٌ مِنْهُمْ يَخْشَوْنَ النَّاسَ كَخَشْيَةِ اللَّهِ أَوْ أَشَدَّ
 خَشْيَةً وَقَالُوا رَبَّنَا لِمَ كُتِبَ عَلَيْنَا الْقِتَالُ لَوْ لَا
 أَخَّرْتَنَا إِلَى أَجَلٍ قَرِيبٍ قُلْ مَتَاعُ الدُّنْيَا قَلِيلٌ وَ
 الْآخِرَةُ خَيْرٌ لِمَنِ اتَّقَى وَلَا تُظْلَمُونَ فَتِيلًا (77)
 أَيْنَمَا تَكُونُوا يُدْرِكَكُمُ الْمَوْتُ وَلَوْ كُنْتُمْ فِي بُرُوجٍ
 مُشِيدَةٍ وَإِنْ تُصِيبُهُمْ حَسَنَةٌ يَقُولُوا هَذِهِ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ
 وَإِنْ تُصِيبُهُمْ سَيِّئَةٌ يَقُولُوا هَذِهِ مِنْ عِنْدِكَ قُلْ كُلُّ
 مِنْ عِنْدِ اللَّهِ فَمَا لَهُمْ لَهْؤُلَاءِ الْقَوْمِ لَا يَكَادُونَ يَفْقَهُونَ
 حَدِيثًا (78) مَا أَصَابَكَ مِنْ حَسَنَةٍ فَمِنَ اللَّهِ وَمَا
 أَصَابَكَ مِنْ سَيِّئَةٍ فَمِنْ نَفْسِكَ وَأَرْسَلْنَاكَ لِلنَّاسِ

رَسُولًا وَكَفَى بِاللَّهِ شَهِيدًا (79) مَنْ يُطِيعِ الرَّسُولَ
 فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ وَ مَنْ تَوَلَّى فَمَا أَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ
 حَفِظًا (80) وَ يَقُولُونَ طَاعَةٌ فَإِذَا بَرَزُوا مِنْ عِنْدِكَ
 بَيَّتَ طَائِفَةٌ مِنْهُمْ غَيْرَ الَّذِي تَقُولُ وَ اللَّهُ يَكْتُبُ مَا
 يُبَيِّتُونَ فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ وَ تَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ وَ كَفَى
 بِاللَّهِ وَكِيلًا (81) أَمْ فَلَا يَتَذَكَّرُونَ الْقُرْآنَ وَ لَوْ كَانَ
 مِنْ عِنْدِ غَيْرِ اللَّهِ لَوَجَدُوا فِيهِ اخْتِلَافًا كَثِيرًا (82) وَ
 إِذَا جَاءَهُمْ أَمْرٌ مِنَ الْأَمْنِ أَوْ الْخَوْفِ أَذَاعُوا بِهِ وَ لَوْ
 رَدُّوهُ إِلَى الرَّسُولِ وَ إِلَى أُولِي الْأَمْرِ مِنْهُمْ لَعَلِمَهُ
 الَّذِينَ يَسْتَنْبِطُونَهُ مِنْهُمْ وَ لَوْ لَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَ
 رَحْمَتُهُ لَاتَّبَعْتُمُ الشَّيْطَانَ إِلَّا قَلِيلًا (83) فَقَاتِلْ فِي
 سَبِيلِ اللَّهِ لَا تُكَلَّفُ إِلَّا نَفْسَكَ وَ حَرِّضِ الْمُؤْمِنِينَ

عَسَى اللَّهُ أَنْ يَكُفَّ بَأْسَ الَّذِينَ كَفَرُوا وَ اللَّهُ أَشَدُّ
بَأْسًا وَأَشَدُّ تَنكِيلًا (84) مَنْ يَشْفَعْ شَفَاعَةً حَسَنَةً
يَكُنْ لَهُ نَصِيبٌ مِنْهَا وَ مَنْ يَشْفَعْ شَفَاعَةً سَيِّئَةً
يَكُنْ لَهُ كِفْلٌ مِنْهَا وَ كَانَ اللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ مُقِيتًا
(85) وَ إِذَا حُيِّتُمْ بِتَحِيَّةٍ فَحَيُّوا بِأَحْسَنَ مِنْهَا أَوْ
رُدُّوهَا إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ حَسِيبًا (86) اللَّهُ
لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ لَيَجْمَعَنَّكُمْ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ لَا رَيْبَ
فِيهِ وَ مَنْ أَصْدَقُ مِنَ اللَّهِ حَدِيثًا (87)

Hast thou not turned thy thought to those who were told to hold back their hands (from fight) but establish regular prayers and spend in regular Zakat? When (at length) the order for fighting was issued to them, Behold! A section of them feared men as – or even more than – they should have feared Allah: They said: "Our Lord! Why hast Thou ordered us to fight? Wouldst Thou not grant us respite to our (natural) term, near (enough)?" Say: "Short is the enjoyment of this world: the Hereafter is the best for those who do right: Never will ye be dealt with unjustly in the

~~~~~

very least! "Wherever ye are, death will find you out, even if ye are in towers built up strong and high!" If some good befalls them, they say, "This is from Allah"; but if evil, they say, "This is from thee" (O prophet). Say: "All things are from Allah." But what hath come to these people, that they fail to understand a single fact? Whatever good, (O man!) happens to thee, is from Allah; but whatever evil happens to thee, is from thy (own) soul, and We have sent thee as a messenger to (instruct) mankind. And enough is Allah for a witness. He who obeys the Messenger, obeys Allah: But if any turn away, We have not sent thee to watch over them. They have "obedience" on their lips; but when they leave thee, a section of them meditate all night on things very different from what thou tellest them. But Allah records their nightly (plots): So keep clear of them, and put thy trust in Allah, and enough is Allah as a disposer of affairs. Do they not ponder on the Quran (with care)? Had it been from other than Allah, they would surely have found therein much discrepancy. When there comes to them some matter touching (public) safety or fear, they divulge it. If they had only referred it to the messenger, or to those charged with authority among them, the proper investigators would have tested it from them (direct). Were it not for the grace and mercy of Allah unto you, all but a few of you would have followed Satan. Then fight in Allah's cause— thou art held responsible only for thyself— and rouse the believers. It may be that Allah will restrain the fury of the unbelievers; for Allah is the strongest in might and in punishment. Whoever intercedes in a good cause becomes a partner therein: And whoever recommends and helps an evil cause, shares in its burden: and Allah hath power over all things. When a (courteous) greeting is offered you, meet it with a greeting still more courteous, or (at least) of equal courtesy.

~~~~~

~~~~~  
 Allah takes careful account of all things. Allah! There is no god but He: of a surety He will gather you together against the day of judgment, about which there is no doubt. And whose word can be truer than Allah's?

تم نے اُن لوگوں کو بھی دیکھا جن سے کہا گیا تھا کہ اپنے ہاتھ روکے رکھو اور نماز قائم کرو اور زکوٰۃ دو؟ اب جو انہیں لڑائی کا حکم دیا گیا تو ان میں سے ایک فریق کا حال یہ ہے کہ لوگوں سے ایسا ڈر رہے ہیں جیسا خدا سے ڈرنا چاہیے یا کچھ اس سے بھی بڑھ کر۔ کہتے ہیں خدایا، یہ ہم پر لڑائی کا حکم کیوں لکھ دیا؟ کیوں نہ ہمیں ابھی کچھ اور مہلت دی؟ ان سے کہو، دنیا کا سرمایہ زندگی تھوڑا ہے، اور آخرت ایک خدا ترس انسان کے لیے زیادہ بہتر ہے، اور تم پر ظلم ایک شتمہ برابر بھی نہ کیا جائے گا۔ رہی موت، تو جہاں بھی تم ہو وہ بہر حال تمہیں آکر رہے گی، خواہ تم کیسی ہی مضبوط عمارتوں میں ہو۔ اگر انہیں کوئی فائدہ پہنچتا ہے تو کہتے ہیں یہ اللہ کی طرف سے ہے، اور اگر کوئی نقصان پہنچتا ہے تو کہتے ہیں کہ اے نبی، یہ آپ کی بدولت ہے۔ کہو، سب کچھ اللہ ہی کی طرف سے ہے۔ آخر ان لوگوں کو کیا ہو گیا ہے کہ کوئی بات ان کی سمجھ میں

نہیں آتی۔ اے انسان، تجھے جو بھلائی بھی حاصل ہوتی ہے اللہ کی عنایت سے  
 ہوتی ہے، اور جو مصیبت تجھ پر آتی ہے وہ تیرے اپنے کسب و عمل کی بدولت  
 ہے۔ اے محمدؐ! ہم نے تم کو لوگوں کے لیے رسول بنا کر بھیجا ہے اور اس پر خدا  
 کی گواہی کافی ہے۔ جس نے رسول کی اطاعت کی اس نے دراصل خدا کی  
 اطاعت کی۔ اور جو منہ موڑ گیا، تو بہر حال ہم نے تمہیں ان لوگوں پر پاسبان بنا  
 کر تو نہیں بھیجا ہے۔ وہ منہ پر کہتے ہیں کہ ہم مطیع فرمان ہیں۔ مگر جب  
 تمہارے پاس سے نکلتے ہیں تو ان میں سے ایک گروہ راتوں کو جمع ہو کر  
 تمہاری باتوں کے خلاف مشورے کرتا ہے۔ اللہ ان کی یہ ساری سرگوشیاں  
 لکھ رہا ہے۔ تم ان کی پرواہ نہ کرو اور اللہ پر بھروسہ رکھو، وہی بھروسے کے  
 لئے کافی ہے۔ کیا یہ لوگ قرآن پر غور نہیں کرتے؟ اگر یہ اللہ کے سوا کسی  
 اور کی طرف سے ہوتا تو اس میں بہت کچھ اختلاف بیانی پائی جاتی۔ یہ لوگ  
 جہاں کوئی اطمینان بخش یا خوفناک خبر سن پاتے ہیں اُسے لے کر پھیلا دیتے  
 ہیں، حالانکہ اگر یہ اُسے رسول اور اپنی جماعت کے ذمہ دار اصحاب تک

پہنچائیں تو وہ ایسے لوگوں کے علم میں آجائے جو ان کے درمیان اس بات کی  
 صلاحیت رکھتے ہیں کہ اس سے صحیح نتیجہ اخذ کر سکیں۔ تم لوگوں پر اللہ کی  
 مہربانی اور رحمت نہ ہوتی تو (تمہاری کمزوریاں ایسی تھیں کہ) معدودے چند  
 کے سوا تم سب شیطان کے پیچھے لگ گئے ہوتے۔ پس اے نبی! تم اللہ کی راہ  
 میں لڑو، تم اپنی ذات کے سوا کسی اور کے لیے ذمہ دار نہیں ہو۔ البتہ اہل ایما  
 ن کو لڑنے کے لیے اکساؤ، بعید نہیں کہ اللہ کافروں کا زور توڑ دے، اللہ کا زور  
 سب سے زیادہ زبردست اور اس کی سزا سب سے زیادہ سخت ہے۔ جو بھلائی  
 کی سفارش کریگا وہ اس میں سے حصہ پائے گا اور جو برائی کی سفارش کرے گا  
 وہ اس میں سے حصہ پائے گا، اور اللہ ہر چیز پر نظر رکھنے والا ہے۔ اور جب  
 کوئی احترام کے ساتھ تمہیں سلام کرے تو اس کو اس سے بہتر طریقہ کے  
 ساتھ جواب دو یا کم از کم اُسی طرح، اللہ ہر چیز کا حساب لینے والا ہے۔ اللہ وہ  
 ہے جس کے سوا کوئی خدا نہیں ہے، وہ تم سب کو اس قیامت کے دن جمع

کرے گا جس کے آنے میں کوئی شبہ نہیں، اور اللہ کی بات سے بڑھ کر سچی  
بات اور کس کی ہو سکتی ہے۔

تुमने उन लोगों को भी देखा जिनसे कहा गया था कि अपने हाथ  
रोके रखो और नमाज़ कायम करो और ज़कात दो? अब जो उन्हें  
लड़ाई का हुक्म दिया गया तो उनमें से एक फ़रीक़ का हाल यह है कि  
लोगों से ऐसा डर रहे हैं जैसा खुदा से डरना चाहिए या कुछ उससे भी  
बढ़कर | कहते हैं खुदाया, यह हमपर लड़ाई का हुक्म क्यों लिख  
दिया? क्यों न हमें अभी कुछ और मुहलत दी? इनसे कहो, दुनिया का  
सरमायए-ज़िन्दगी थोड़ा है, और आखिरत एक खुदातरस इनसान के  
लिए ज़्यादा बेहतर है, और तुमपर जुल्म एक शम्मा बराबर भी न  
किया जाएगा | रही मौत, तो जहाँ भी तुम हो वह बहरहाल तुम्हें  
आकर रहेगी खाह तुम कैसी ही मज़बूत इमारतों में हो | अगर उन्हें  
कोई फ़ायदा पहुँचता है तो कहते हैं | यह अल्लाह की तरफ़ से है,  
और अगर कोई नुकसान पहुँचता है तो कहते हैं कि ऐ नबी, यह  
आपकी बदौलत है | कहो, सब कुछ अल्लाह ही की तरफ़ से है |  
आखिर इन लोगों को क्या हो गया है कि कोई बात उनकी समझ में  
नहीं आती | ऐ इनसान तुझे जो भलाई भी हासिल होती है अल्लाह की  
इनायत से होती है, और जो मुसीबत तुमपर आती है वह तेरे अपने  
कस्ब व अमल की बदौलत है | ऐ मुहम्मद, हमने तुमको लोगों के  
लिए रसूल बनाकर भेजा है और उसपर खुदा की गवाही काफ़ी है |  
जिसने रसूल की इताअत की उसने दरअसल खुदा की इताअत की |



और जो मुँह मोड़ गया, तो बहरहाल हमने तुम्हें उन लोगों पर  
 पासबान बनाकर तो नहीं भेजा है । वे मुँह पर कहते हैं कि हम  
 मुतीये-फ़रमान हैं । मगर जब तुम्हारे पास से निकलते हैं तो उनमें से  
 एक गरोह रातों को जमा होकर तुम्हारी बातों के खिलाफ़ मशविरे  
 करता है । अल्लाह उनकी ये सारी सरगोशियाँ लिख रहा है । तुम  
 उनकी परवाह न करो और अल्लाह पर भरोसा रखो, वही भरोसे के  
 लिए काफ़ी है । क्या ये लोग कुरआन पर गौर नहीं करते? अगर यह  
 अल्लाह के सिवा किसी और की तरफ़ से होता तो इसमें बहुत कुछ  
 इखतिलाफ़ बयानी पाई जाती । ये लोग जहाँ कोई इत्मीनानबख़्श या  
 खौफ़नाक ख़बर सुन पाते हैं उसे लेकर फैला देते हैं, हालाँकि अगर ये  
 उसे रसूल और अपनी जमाअत के ज़िम्मेदार असहाब तक पहुँचाएँ तो  
 वह ऐसे लोगों के इल्म में आ जाए जो इनके दरमियान इस बात की  
 सलाहियत रखते हैं कि उससे सही नतीजा अख़्ज़ कर सकें । तुम  
 लोगों पर अल्लाह की मेहरबानी और रहमत न होती तो (तुम्हारी  
 कमज़ोरियाँ ऐसी थीं कि) मादूदे-चन्द के सिवा तुम सब शैतान के पीछे  
 लग गए होते । पस ऐ नबी, तुम अल्लाह की राह में लड़ो, तुम अपनी  
 ज़ात के सिवा किसी और के लिए ज़िम्मेदार नहीं हो । अलबत्ता अहले-  
 ईमान को लड़ने के लिए उकसाओ, बईद नहीं कि अल्लाह काफ़िरों का  
 ज़ोर तोड़ दे, अल्लाह का ज़ोर सबसे ज़्यादा ज़बरदस्त और उसकी  
 सज़ा सबसे ज़्यादा सख्त है । जो भलाई की सिफ़ारिश करेगा वह  
 उसमें से हिस्सा पाएगा और जो बुराई की सिफ़ारिश करेगा वह उसमें  
 से हिस्सा पाएगा, और अल्लाह हर चीज़ पर नज़र रखनेवाला है । और  
 जब कोई एहतिराम के साथ तुम्हें सलाम करे तो उसको उससे बेहतर

~~~~~

तरीके के साथ जवाब दो या कम-अज़-कम उसी तरह, अल्लाह हर चीज़ का हिसाब लेनेवाला है | अल्लाह वह है जिसके सिवा कोई ख़ुदा नहीं है, वह तुम सबको उस क़ियामत के दिन जमा करेगा जिसके आने में कोई शुब्हा नहीं, और अल्लाह की बात से बढ़कर सच्ची बात और किसकी हो सकती है |

~~~~~